

Mexiko-Tenochtitlan: Zero Zabor hiriburua espainolak heldu arte

Munduko megapoli handi eta kutsatuenetakoa den Mexiko hiriak bere zenbait arazo larriren giltza historian aurkituko luke. Etorkizunerako soluzioak, iraganean. Espainiarrek –euskaldunak barne– menderatu zutenean Azteken inperioa, hondakinak eta oro har iraunkortasuna Europako beste inon baino hobeto kudeatzen zituen gizartea suntsitu zuten.

| PELLO ZUBIRIA KAMINO |

‘ZERO ZABOR’ KONTZEPTUA 2010. urtean erabili zen estreinako euskaraz, kazeta honetan bertan. *Zero Waste* 1970eko hamarkadan sortu omen zuen Paul Palmer kimikariak. Duela bost mende horrelako izenik ezagutzen ez zuten arren gaur Mexiko den herrialdean nagusi ziren Azteka jendeek, disziplina izugarritz zaintzen zuten Zero Zabor ideia... horretan askoz atzeratuagoak ginen europarrok menperatu eta haien egitura ekonomiko eta sozialak txirtxilatuta genizkien arte.

Hondakinetan aditua den Martin Medina irakasleak azaldu berriak ditu horren zertzeladak, Nazio Batuen Erakundeak iraunkortasun gaiak lantzeko daukan *Our World gunean*: “*The Aztecs of Mexico: A Zero Waste society*”. Udan gorputzez bezala irudimenez urrutira txango egitea maite duen irakurleari atsegingarri gertatuko zaio zibilizazio haren berri ezagutzea. Etorkizuneko poz batzuk iraganera bidaiatuz ikasitakotik sortu ditzakegulakoan.

Medinak plazaratuta dauka “*The World's Scavengers: Salvaging for Sustainable Consumption and Production*” (Munduko txatarreroak: gaiak berreskuratu kontsumoa eta produktzioa iraunkor izan daitezen). Bertan aipatzen du gaur oraindik Mexikon hondakinak berreskuratzeari gaztelaniaz *pepenar* esaten dio-

tela eta kaleko birziklatzaileei *pepenadores*: aztekek mintzo zuten nahuatl hizkuntzan pepenalia ei ziren antzinako birziklatzaileok. Azteken zibilizazioa zerbaitetan izaitekotan trebea, gogortasun militarraz gain, zaborretarako deus ez uzten baitzen.

Azteka jendea oso berandu arte gaur Mexiko denaren iparraldean eta AEB direnen hego-mendebaldean bizi ziren, basamortuetan nomada gisa, ehizari eta fruitu bilketari emanak. Gero hegorantz migratu ahala klima gozoagoa eta ur iturri oparoak aurkitu zituzten Mexikoko erdialdean. XIV. mendean bost aintzira zeuden lurralde horietan elkarri lotuak.

Aztekek gaur hiriburua den lekuan Tenochtitlan fundatu zuten 1325ean, izen bereko aintziran, europarrak iritsi baino bi mende lehenago. Haiek heldu aurretik ere han bizi ziren beste herriz inguraturik, aztekek hiri-estatua antolatu behar izan zuten baliatuz beren gertari fama. Mende luzez mertzenario bezala borrokatuak ziren, besterentzako. Kokaleku berrian jende kopurua handitzen hasitakoan, diziplina militar berarekin antolatu behar izan zuten hiriburuaren handitzea aintziraren erdian.

Chinampa izeneko baratze-uhartetxo berriak eraikitzen hasi ziren,

Tomás Filsinger grafista mexikarrak *Mapas y vistas del Anahuac. Espacio y tiempo en la cuenca y la ciudad de Mexico, 1325-2000* obran erakusten du ondoko irudia: Hernan Cortes eta bere gizonek nolako lurraldea aurkitu zuten 1520an Tenochtitlanera iritsi zirenean. Mapa zaharretan oinarrituta dago. 12 kilometro karratuko hedadura zeukan, aintziraren erdian kokatua. Inperioaren bihotza zen erdigune hiritartu eta monumental, piramidez eta bestelako eraikinez betea, emankortasun handiko *chinampa* edo uharte txikiz inguratuta zegoen. Kanal txiki sareak bermatzen zuen pasabide azkarra, behar militarretarako bezala hiriaren horniketa eta hondakinen berrerabiltzea errazteko. Espainiarren konkista ondoren lakua hein handienean idorrazarazi arren, oraindik geratzen dira *chinampak* Mexikoko auzo batzuetan. Fama-etuak dira Xochimilco aintzirakoak, espekulazioari aurre eginez gaurdaino iraun dutenak.

inguruko jendeek neolitikotik garatutako sistema ikasita. Zabalean 4-9 metro eta luzean 91 edukitzen zituzten. Aintzirako uretan lehenik oholez osatzen zuten hesia. Ondoren horietan ihiak landatu eta barruko eremua pixkanaka lokatzaz betezen zuten, inguruan urpetik aterata txalupaz garraiatutako lohiz. Ur-azalean lehorra azaldutakoan, perimetroan zuhaitzak landatzen zituzten chinampa egonkortzeko.

Espainiarrak iritsi zirenean –1521an menderatu zuen Hernan Cortesek– Tenochtitlan hiriburu gotorreko biztanle gehienak *chinampa* horietan bizi ziren. Monumentuak, agintea eta zerbitzuak zeuzkan erdiguneko hiritarrek behar zituzten elikagai gehienak kanalez kanal txalupaz oso eskueran zeuden uhar-tetxo horietan ekoizten zituzten. Eta gaur Mexiko den Tenochtitlan hura bere 200.000 biztanleekin zen Ameriketako handienaz gain munduko hiri handienetakoa, Europako beste edozein baino handiagoa.

Gurpilean

Azteken *chinampas* oparotasunaren gakoak, klima gozoa eta ura eskueran edukitzeaz gain, birziklatzean zetzan: baratzetan erabiltzen zituzten jendeen eta azienden hondakin guztiak.

“Areago –dio Medinak– *chinampetan* usatutako ongarririk onena gizakien simaurra zen. Hiriak komun publiko sarea zeukan jendeen eginkariak biltzeko eta arteka hiriko azoka nagusian ere saltzen zen. Pixa berriz oso preziatua zen adreiluen finkatzailatzat. Etxe bakoitzak zeuzkan zeramikazko ontziak pixa bildu eta saltzeko”.

Bide batez esanda, zibilizazio askok erabili izan dute giza simaurra nekazaritzan. Txinako adibidea izan da famatuena, baina izan dira beste asko. Aldiz, sarritan idatzi da Asia eta Afrikako gizarteek giza simaurraren harreman normalagoa duten bitartean Hegoamerika-ko jendeak koprofoboak direla. Mexikoko azteken historiak alde-

rantzizkoa adierazten digu. Agian europarrok, zehazki Mediterraneo-ko jendeok, pasatu ote genien hainbat eritasunekin batera beren kaka-rekiko fobia traumatikoa?

Kontua da, Medinak aztertu duenez, Hernan Cortesek azpiratu aurreko Tenochtitlanen ez zela kasik ezer alferrik galtzen. Oihalak eta sua egin moduko materialak gauez erretzen ziren hiriko gune publikoak argitzeko.

Mende gutxitan nomada izatetik inperioa izatera iristeko baliatu zuten gogortasun militar berarekin antolatu zuten aztekek bizimodua Tenochtitlanen. Azken erregea suertatuko zen Moctezuma II.aren garaian (1502-1520) hondakinak gune publikoetan uztea edo lurpe-

ratzea zigortu egiten zen.

Gizakiak, batik bat etsai preso hartuak, sakrifikatzen zituen gizarte hark heriotza zigorra ezartzen zion zuhaitz bat baimenik gabe eraisten zuenari. Zigorretik ez zen libratzen ez pobrerik eta ez noblerik: aberatsen ume xahuketan harrapatuak heriotzara kondenatzen zituzten. Hierarkiak goitik eman behar zuen etsenplu.

Tenochtitlango antolaketan baziren funtzionarioak garbitasunaz okupatzen zirenak. Medinak dioenez, “hondakin biltzaileok 700 urte daramatzate birziklatze lanean, lehenik Tenochtitlanen, Mexikon gaur egun”.

Aztekek antolatu zuten gizarte eredu berria *agrarian urbanism* delako ereduaren sailkatu izan da, nekazaritzan oinarritutako hirigintza. Gero espainiarrek aztekek militarki menperatu ostean, haien hondakin kudeaketa ere suntsitu egin zuten, aintzirak gero eta gehiago idortu bertan Mexiko hiriburua eraikitze-ko. Eta bertan hondakinen arazoa handitzen hasi zen, hiri moderno gehienetan den moduan.

Medinak azteken zenbait ikasgai nabarmendu ditu. Batetik, larritasun egoeretara egokitzeko ahalmena badutela gizarteek, ingurumen arazoak ere gainditu ditzaketela. Bigarrenik, orduan bezala gaur hondakinak baliabide direla, dena aprobetxatzen asmatuz gero. Hirugarrenik, gizarte batek antolatutako egokitzapenak arrakasta daukala saritzen badi-tu ondo dagitenak eta zigortzen oker jokatzeko tematzen direnak. ■

**ZINKUNEGI
OPTIKA**

Hernani, 23 · 20004 Donostia
T. 943 420 624
info@zinkunegioptika.com
www.zinkunegioptika.com

zuri begira